

תורה ודעת

יו"ל ע"י 'קהל עדת ירושלים' ❖ גליון 85 ❖ פרשיות עקב - ראה ❖ מנחם אב תשס"ח

בעניינא דיוסא

שבעה דנחמתא

מתורתו של רבינו הגאון רבי לייב מיינצברג שליט"א

נחמו נחמו עמי

להבות החורבן וחשכת הגלות.

*

הנחמה שלשה חלקים יש בה א. ההתבוננות בעוצם הטובה שתהיה בעת הגאולה והתקווה שהנה היא קרובה עד מאד ב. הידיעה שמכאובי הגלות עצמם מטרתם להטיב לנו באחריתנו ג. ההכרה שבעת הגלות עצמה שכינה עמנו ובכל צרתם לו צר, ולמרות ההסתר הנורא, לעולם לא עזבונו ולעולם לא יטשנו לגמרי, אלא מנהיג אותנו בהסתר משגיח מן החלונות ומציץ מן החרכים.

ובשבעה שבועות אלו הזמן גרמא לעיין בדברי הנחמות שבנביאים ובמדרשי חז"ל. מענייני עבודת ה' בימים אלו להתבונן ולדעת כיצד תהיה גאולתן של ישראל. הטובות והנפלאות שיהיו לישראל בחזרתם אל אדמתם, והר בית ה' יהיה נכון בראש ההרים. והקב"ה ישוש עלינו לטוב כל הימים. וכל הגויים יריצו ידם והיו עבדים לכל אחד מישראל. אורך ימים ושנים, נקי מכל צער ומבלי שום עגמות נפש לאף אחד מישראל. וכל הימים יטפו ההרים עסיס וה' ירעיף על ישראל שפע טובה. מכל הכיוונים יבואו שטפי ברכה והצלחה, אושר ושמחה, שלום ושלווה, השראות קודש ורוממות נשגבה, גילוי שכינה ורוח קדושה, טעמי תורה וסודותיה, וניבאו בניכם ובנותיכם, ומלאה הארץ דעה את ה'.

ויש להתבונן גם בפשטות פסוקי היעודים העתידיים והנחמות שבתורה ובנביאים. כי יסוד הנחמה היא בעצם הידיעה, כי לא לנצח יעזוב ולא לעולם יקצוף. אלא התכלית תהיה כה נאצלה ונשגבה, עד שלא יוודעו הימים הרעים.

וכאשר יתבונן האדם בגודל הטובה העתידה לבוא, יתנחם ויתאושש אף כי הוא שרוי בתוך צרות הגלות, שהרי לעומת הטוב הגדול הזה

אחר שעברו הימים של בין המצרים שנקבעו לעסוק בהם בענייני האבילות והצער, קבעו חז"ל אחר תשעה באב, שבעה שבועות של התעסקות בענייני נחמה. ואם לאבילות נקבעו שלשה שבועות, הרי לנחמה נקבע 'שבעה דנחמתא'. כי הנחמה היא 'בכפליים' ועוד יותר.

וככל שהאדם יותר קשוב לפעילות לבו של כללות העם והוא מרגיש שאישיותו היא חלק מ'כנסת ישראל', באותה מידה הוא מתאבל על ירושלים באמת וכואב ומיצר ודואג על החורבן ומוראות הגלות האיומים. לבבו של היהודי הער למהותו, לעמו, ולתפקידו, מתקשה להכיל את השבר הגדול והוא משתוחח ביוגו. סאת המרורים אשר תפסו את מרכז לבו בג' דפורענותא, התישו ושחקו את כוחותיו הנפשיים, והוא מתהלך נכאה ושפוף רוח. עבורו נכונו כוסות של נחמה, נזקק הוא לרטיות צרי ונוחם אשר יאוששו אותו ועל ידם ננסכים בו כוחות מחודשים להתחזק למרות הכל.

עוצם הנחמה שמנחמנו ה' וריבוי העסק בו שקבעו חכמים מלמדנו עד היכן מגיעה מידת הצער והכאב הראויה בימי האבל, ואף מבחן הוא לאדם, אשר מי שאכן צריך לנחמה והיא לו כנטף מרפא על פצע אנוש, אות הוא כי התאבל נכונה ונכלל הוא בין אבלי ציון וירושלים, והוא אשר יזכה ויראה בנחמתה, וכבר עתה זוכה לראות את החזון המרהיב המתנוצץ בשחר העתיד, ומתעודד בנחמות אשר הבטיח הקב"ה על ידי עבדיו הנביאים.

אין הנחמה מתעלמת מהמשבר הקשה של העם בגלות ומחילול השם הנורא וכל המצב הדואב של שכנינתא בגלותא. אלא למרות הכל ועל אף הכל, יש בה לחזק ולרפוא מעט לשברון הלב של היהודי היושב אין אונים למול מראה

אשר קרוב לבוא, יקטן בלבו עוצם הסבל. ואמנם מדבר זה בעצמו יכולים אנו להבין עד כמה תהיה גדולה שמחת הגאולה ושפע טובתה. שהרי הקב"ה מנחם את ישראל ואת ציון, כי הנה יבואו הימים הנשגבים אשר תגדל בהם כל כך הטובה, עד כי לא יוודעו אז כל הצרות וישתכחו מכאובי שנות הגלות לגודל האושר וקורת הרוח שיהיו שרויים בטובה. וכדכתיב - 'ברגע קטון עזבתך וברחמים גדולים אקבצך' (ישעיה נד.). אם כל הגלות הארוכה של אלפיים שנה על כל מוראותיה פרעותיה ושואותיה האיומות כל זה זה נחשב 'רגע קטון', הרי נוכל לתאר לעצמינו עד כמה תגדל הטובה, טובה כה נפלאה ועצומה שלעומתה כל הגלות יחשב רגע קטון מול גודל וריבוי החסד המובטח שיהיה 'ברחמים גדולים אקבצך'.

*

ובאמת יסודי הנחמה כבר מפורשים בתורה, שהרי אז יתקיימו כל הברכות של פרשיות בחוקותי - ראה - וכי תבוא. 'ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד והתהלכתי בתוכם ואולך אתכם קוממיות'. 'ואהבך והרבך וברך פרי בטןך ופרי אדמתך'. ויותר מכך - 'והטיבך והרבך מאבותיך' (דברים לה). 'והותירך ה' אלוקיך בכל מעשה ידך בפרי בטןך ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך לטובה כי ישוב ה' לשוב עליך לטוב כאשר שש על אבותיך'. (דברים לו.)

אכן בדברי הנביאים באו הדברים בהרחבה עד כמה תגדל מעלתם של ישראל. ושמתי כדכוד שמשותיך ושעריך בספירים. והארץ תתן יבולה בשפע בברכה נפלאה, גלוסקאות וכלי מילת. ורעו זרים צאנכם ובני נכר אכריכם. ועוד ועוד שפע ברכה והצלחה בלי סוף, כאשר נתנבאו נביאנו בהרחבה גדולה.

נוסף על כך פלאי פלאות אשר במהרה יבואו ויגילו את לבנו - **יטפו ההרים עסיס והגבעות תלכנה חלב** (יואל ד - יח), **הרה ויולדת יחדיו** (ירמיה לא-ז), **ונגש חורש בקוצר** (עמוס ט-ג). **לא יהיה משם עוד עול ימים וזקן אשר לא ימלא את ימיו. ובנו בתים וישבו ונטעו כרמים ואכלו פרים... זאב וטלה ירעו כאחד ואריה כבקר יאכל תבן ונחש עפר לחמו לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי אמר ה'.** (ישעיהו סה-כ). **והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתיים כאור שבעת הימים.** (ישעיהו ל-כו).

ובעיקר בהשגות הרוחניות, שעתה עדיין אין משיגים דברי תורה אלא מתוך יגיעה ועמל הנחשבים כלילה - **במחשכים הושיבני - זה תלמוד בבלי** (סנהדרין כד.). וגם ההשגה בכבוד ה' היא בבחינת **"אכן אתה קל מסתתר"** (ישעיה מה-טו). אך בימות המשיח יהיו השגות בהירות ומאירות לב. כמבואר במקראות ובמדרשים. **ומל ה' אלוֹקִיךָ את לבב ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אלוֹקִיךָ בכל לבבך ובכל נפשך למען חיִיךָ.** (דברים ל-ו). **תורה שאדם למד בעוה"ז הבל היא לפני תורתו של משיח** (קהלת רבה יא-יב). ואמרו - **הדברים שמכוסים מכס בעולם הזה עתידין הן להיות צופים לכם כהדין בולוס** (-מראה זכוכית) (ילקוט"ש חקת יט). וכן ההשגה בכבוד ה' תהיה בבהירות כאור היום, כדכתיב - **והיו עיניך רואות את מוריך ולא יכנף עוד מוריך** (ישעיה ל-כ).

וראה עוד בגודל מעלת ישראל לעתיד לבוא בפסוק - **והיה כי תרבו ופריתם בארץ בימים ההמה נאום ה' לא יאמרו עוד ארון ברית ה'.** ופירש רש"י - **לא יאמרו עוד ארון - כי כל כניסתכם תהא קדושה ואשכון בה כאלו הוא ארון** (ירמיה גטז). ובפסוק **ישקני מנשיקות פיהו** - כתב רש"י - **ומובטחים מאתו להופיע עוד עליהם לבאר להם סוד טעמיה ומסתור צפונותיה ומחלים פניו לקיים דברו וזהו ישקני מנשיקות פיהו** (שיר השירים א,ב).

ומתוך התבוננות בעניינים אלו, ימלא לבנו עוז וחדווה וישיש בשמחת הגאולה העצומה העתידה לבוא עלינו. מלא באושר מהדיעה וחוויית ההתבוננות עד כמה רב הטוב שעוד צפוי לנו. וזה אחד מהמטרות שניתנו נבואות אלו לעם ישראל, כדי שגם בימי הגלות הקשים ביותר, נתנחם ונתעודד ונזכור כי כל זה יחלוף ויעבור, ובאחרית הימים, יבואו הימים הנפלאים והמאושרים.

*

אך יש בעניין הנחמה יותר מכך. כי לשון 'נחמה' הוא מלשון חרטה, כמו 'ונחם על הרעה'. וכאילו שהמתנחם מתחרט וחוזר בו מכל מה שהצטער ומכל יגונו. כי שורש הנחמה האמיתית, אינו רק במה שישתכח הצער מן הלב. כי אף ששכח ונרגע צערו אך נחמה זו אינה נחמה שלימה, שהרי אחרי הכל הימים הראשונים היו ימי צער ומשבר. הנחמה האמיתית היא, רק כאשר נתברר בסופו של דבר. כי כל הצער והכאב בטלים מעיקרם ולא היו כלל לרעה. הנחמה הגדולה היא כאשר נדע כי כל הגלות לא היה כי אם הכשר והכנה לגאולה הגדולה והימים הטובים והנפלאים אשר נכוננו לנו. ואז הרי כל מכה וכל כאב, יעשו לנו חביבים ונעימים. באשר הם מביאים לנו את השלימות.

ונחמה כזו ינחם ה' את ישראל לעתיד לבוא, כי אז נראה בעליל שכל הצער והסבל והיסורים בגלות הכל היה לטובה. והגלות היא שהכינה והביאה את כל הטובה שנוכה לה אז, ואלמלא כל היסורים לא היינו מגיעים לשלימות כזאת. ואז ימלא שחוק פינו, וישמחו למפרע בכל צרות הגלות האיומות, וידו לה' על התארכות הגלות. כי כל אלו גרמו והביאו לנו, את הרוממות הנפלאה והשחוק הגדול.

והוא ענין הצחוק שהיה רבי עקיבא משחק, כאשר ראה שועל יוצא מבית קדשי הקדשים. כדאיתא בסוף מסכת מכות. בודאי שעצם מחזה נורא זה, הוא מחריד כל לב. כאשר מקום השכינה והכרובים אשר ה' אמר לשכון בערפל, נעשה שדה עיים נדח, מרבץ תנים ושועלים. אבל רבי עקיבא הביט בהסתכלות עמוקה ופנימית. שכאשר הגלות מגיעה לשיא שפלותה, לבור תחתיות. כאשר ציון נהפכת לשדה, לא רק עיר חריבה, אלא מאורת שועלים. מתוך כך אנו כבר רואים, שתבוא הגאולה במלוא יופיה והבטחותיה הנפלאות, ותתקיים נבואתו של זכריה.

קיום נבואתו של אוריה אינה רק הוכחה לנבואתו של זכריה, אלא היא סיבה וגורם לקיום נבואת זכריה. 'עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה'. כי רק מתוך כך שירושלים ועם ישראל ירדו למדריגה תחתונה כל כך, יביא הדבר לכך שיזכו לנבואות הטובות של ימות המשיח. שהם ברכה ושפע נפלאים.. במבט העומק של תורה שבעל פה של רבי עקיבא, כבר יש סיבה להיות מצחק כעת. התהליך עדיין בעיצומו, הגלות איומה, אך רבי

עקיבא כבר 'רואה' בעומק חכמתו הנשגבה את סופו של התהליך. ואף הם, משהראה להם רבי עקיבא את סודו, כבר גם השכילו לראות את המבט הזה, ואמרו לו, עקיבא ניחמתנו, עקיבא ניחמתנו.

*

סוד זה, העומק שעל ידי הגלות עצמה, נבראת ומשתלמת הגאולה והשלימות של העתיד לבוא, מוכרחת היא מעצם הדברים. שהרי לכאורה, אחר שיתמרקו העוונות ולקחנו מיד ה' על כל חטאתינו. היה צריך להיות שנחזור אל המצב של הימים ההם ולא יותר מכך. ומהיכן נוכח לתוספת העילוי הנשגב, של הימים הנפלאים והמרוממים של ימות המשיח, וכל הברכות העצומות אשר בדברי הנביאים. הרי מוכרח, שהגלות עצמה היא מכשירה ומכינה את המצב של הגאולה. והוא עומק מאמר הירושלמי (ברכות פ"ב הלכה ד) כי בתשעה באב נולד משיח. כי באותו יום בו נחרב בית המקדש על ידי החורבן, אז התחיל המסע אל הגאולה. כלומר עצם הגלות מביאה את הגאולה, כל יום בגלות וכל מה שעבר עלינו במצבינו זה, הוא הכנה והכשר לגאולה.

ואמרו חז"ל - **והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, אטו האידנא לאו אחד הוא, אמר רבי אחא בר חנינא לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה על בשורות טובות ואומר ברוך הטוב והמטיב, ועל בשורות רעות ואומר ברוך דיין האמת, לעולם הבא כולו הטוב והמטיב** (פסחים ג).

ונתבאר במפרשים, שבוודאי לעולם הבא אין בשורות רעות, שהרי יהיה יום שכולו טוב. אלא הכוונה בזה כי לעולם הבא, אז יבינו הכל את מהלך הבריאה בבירור, ויראו בעליל שכל המצבים האיומים והגזירות הקשות, הכל היה טוב מוחלט. ואז יאמרו הטוב והמטיב, גם על הבשורות הרעות - אותם בשורות רעות שאמרו עליהם בעולם הזה דיין האמת - הרי אז יתברר כי הכל היה לטובה, ולמעשה צריך לברך עליהם 'הטוב והמטיב'. על כל צרה וגלות וסבל, על כל מכה ומכה שעברו עלינו יברכו אז 'הטוב והמטיב'.

וסוד זה כבר נתגלה לנו על ידי ישעיהו הנביא. אחר פרשת הנחמה של 'ויצא חוטר מגזע ישי וגו' שם מסופר על המשיח, ונחה עליו רוח ה', ושפט בצדק דלים, כתוב שם - **ואמרת ביום ההוא אודך ה' כי אנפת בי ישוב אפך ונתנחמני.** (ישעיה יב-א) וברש"י שם - **ואמרת**

ובפרט כאשר מוסרים את נפשם בפועל הרי בכך נעשים דברים בהש"ת ונכנסים לחלקו ונחלתו - כל זאת באתנו ולא שכחנו ולא שקרנו בבריתך (תהילים מד, יח). ובמדרש - 'כי עזה כמות אהבה' - אהבה שאהבו דורו של שמד להקב"ה, שנאמר (תהילים מד) 'כי עליך הורגנו כל היום'. (שהש"ר חז, א). באותה שעה צעקו כל אומות העולם ואמרו, מה אלוהים של אלו עושה להם, שכך נהרגין עליו בכל שעה, ועליהם כתיב 'כי עליך הורגנו כל היום' (איכ"ר א-ג).

ועוד במדרש - באותה שעה הקב"ה בא לגן עדן הדא הוא דכתיב 'באתי לגני אחותי כלה' - 'אחותי' - שנתאחו לי בגלות, 'כלה' - שנתכלו בגלות, כמה דתימא 'כי עליך הורגנו כל היום'. לפיכך עתיד לקרותם 'אחותי' שיהיו אחים אצלו, 'כלה' כמה דתימא 'כלילת יופי' ואומר 'ויככלה תעדה כליה' ואומר 'ותקשרים ככלה'. 'איתי מורי עם בשמי' - שנתמררו בגלות והיו מבשמים עצמם בקידוש שם שמים, לכך עתיד הקב"ה לענגם בגן עדן ולקטר לפניו מכל הבשמים. 'אכלתי יערי עם דבשי' - לפי שהערו ישראל נפשם למיתה בגלות, כמה דתימא 'תחת אשר הערה למות נפשי', והיו עוסקים בתורה המתוקה מדבש, לפיכך עתיד הקב"ה להשקותם יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית ולהרחיץם בנחלי חלב. דבר אחר על שם (יואל ד) והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס והגבעות תלכנה חלב וגו' אכלו רעים - אלו ישראל שעשו רצונו של הקב"ה בגלות ולא רצו להתערב באומות אלא שמרו בריתו של הקב"ה. דבר אחר אכלו רעים אלו בעלי מצות, שתו ושכרו דודים אלו חכמי תורה. (במדב"ר יג - ב).

ובמדרש - באותה שעה נגזרה גזירה על ישראל שילמדו תורה מתוך הצער ומתוך השעבוד ומתוך הטלטול ומתוך הטיורף ומתוך הדחוק, ומתוך שאין להם מזונות, ובשכר אותו הצער עתיד הקב"ה לשלם שכרם לימות בן דוד כפול ומכופל, שנאמר (ישעיה מ) הנה ה' אלוהים בחזק יבוא וגו' הנה שכרו אתו וגו' ואומר (איוב מא) מי הקדימני ואשלם תחת כל השמים לי הוא, וכענין שאמרו חכמים 'לטובתו נשברה רגל פרתי' כדי שתהא משכורתו שלימה. (תנא דבי אליהו רבה פרק כא). ויהי רצון שנוכח להתגשמות כל אלו ולחזותם בעינינו בקרוב במהרה בימינו.

נערך על ידי הרב י. מ. ו.

אלמלא היו גולים.

ב. יתירה על כך, עצם הדבר שנעשו במידה רבה ויתירה כמו שכתוב - (ישעיה מ') כי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאתיה. וכמו שפירש רש"י בפסוק - כי אם מאוס מאסתנו קצפת עלינו עד מאד. (איכה ה-כב) שבשביל שחטאנו לא היה לך להרבות קצף מאד כאשר קצפת. ולמרות שכל העונש הגיע להם עבור חטאם ועוונם, אמנם בסופו של דבר, מכיוון שהעונש היה כה עצום ונורא, זה עצמו מביא אהבה ורחמים גדולים ורגשי פיוס ונחומים. והוא מה שאמרו חז"ל - חטאו בכפלים דכתיב חטא חטאה ירושלם. ולקו בכפלים דכתיב (ישעיה מ') כי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאתיה. ומתנחמים בכפלים דכתיב (שם) נחמו נחמו עמי יאמר אלוקיכם. (איכ"ר פרשה א פסקה נו) כי מחמת שלקו בכפלים, על כן מבקש הקב"ה לנחמם בכפליים ולדבר על לב ירושלים דברי נחמה ופיוסים. עצם הדבר שלקו בכפליים זה המביא את החביבות היתירה ורצון הפיוס בזמן הגאולה, לנחמם בכפליים - 'נחמו נחמו'. נחמה בכפלים היינו כי לא רק שיחזור לשוש עלינו כאשר היה בימים מקדם, אלא תהיה תוספת אהבה וחיבה לאין שיעור.

ובדברי רבותינו, נתגלו לנו עוד יסודות בפשט ובעומק, בתכלית הגלות, וכיצד היא בסופו של דבר משפיעה עלינו ריבוי טובה ותוספת ישועה. ואחד הדברים שאיתא בחז"ל, הוא מה שהיסורים ממרקים ומזככים. כלומר הגלות והסבל שעוברים על עם ישראל, מעבירים את נשמת העם בכור ברזל המטהר את רוחו ומצרף את קדושתו. האדם המסובל ביסורים מזדככת נשמתו, כל הסיגים והתכונות הקשות מתבערים ממנו. וענין זה כבר מרומז בתורה על גלות מצרים. כדכתיב ואתכם לקח ה' ויוצא אתכם מכור הברזל ממצרים להיות לו לעם נחלה כיום הזה. (דברים ד-כ). כשם שכור הברזל ברוב חומו שורף את כל הסיגים והחמרים הזרים, עד שהזהב נותר זך וטהור. וזה עצמו היה הכנה 'להיות לו לעם נחלה כיום הזה', שנעשו על ידי כך כלי מוכן לקבלת עול תורה ומצוות.

*

ועוד יש מעלות רמות ודרגות נשגבות שרוכשים עם ישראל בימי הגלות, על ידי מסירות נפשם למען קיום המצוות ועל עצם הישארותם בנאמנות בברית עם ה'. שהקושי והיגיעה בקיום המצוות ושמירת התורה גורמים להם להתעלות ולהתקדש.

- בראותך זאת. אודך כי אנפת בי - והגליתי וכיפר גלותי עלי ועתה נרצה עוני וישוב אפך ותנחמני.

ובגמרא - דרש רב יוסף מאי דכתיב 'אודך ה' כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני'. במה הכתוב מדבר, בשני בני אדם שיצאו לסחורה, ישב לו קוץ לאחד מהן, התחיל מחרף ומגדף, לימים שמע שטבעה ספינתו של חבירו בים, התחיל מודה ומשבח, לכך נאמר 'ישוב אפך ותנחמני'. (נדה דף לא).

והיינו כי הנחמה היא, בכך שיתוודע אז. שכל ה"קוץ" של הגלות היה רק לטובה, ולא יהיה לנו אלא להודות לה' ולשבחו, על כל הצרות והיסורים שהמיט עלינו. רק ביום ההוא, לעתיד לבוא, יודע כי כל הגלויות והיסורים היו לטובה. ואז נודה ונשבח על כל הרעות שעשה עמנו. ונברך עליהם ברוך הטוב והמטיב. כי אז יתברר שאי אפשר היה להגיע לכל הטובה הגדולה והשלימות הנפלאה, רק על ידי יסורי הגלות. ואם היינו נשארים על אדמתינו בשלווה בשובה ובנחת, לא היינו מגיעים אף פעם למדריגות הגדולות ושפע הרקת הברכה וההטבה שנשיג בימות המשיח.

ונחמה זו היא נחמה למפרע, כאשר גם העבר עצמו, ימי הסבל והתלאה, יתבררו כזמן של הטבה ואהבה, שכל היסורים לא היו כלל לצער, אלא לטובה ולברכה.

וידוע המשל שהמשיל ה' חפץ חיים זיע"א. לאדם שהיה הולך בדרך ושק תבואה על שכמו, וניקב השק, וגרגרי התבואה נשפכו על הארץ. ומה מאוד רב צערו על כל גרגיר וגרגיר הנשפך לריק, ועד שהגיע לביתו היה ריקם מכל. אך כאשר עבר הסתיו ובא עת הקציר, הבחין כי בכל מקום אשר נפל שם גרגיר, הצמיחה הארץ שבולת חטה. ומכל השק הצמיחו לו כר מלא של תבואה. והרי מעתה לא רק שאינו מצטער על אשר אירע לו, אלא הוא שמח על כל גרגיר וגרגיר שנפל.

*

ורבות יש להאריך בסוד העניין כיצד דווקא הגלות אשר באה בעקבות זעם וחרון האף היא שמביאה את השלימות. וניתן להזכיר בזה כמה יסודות בקצרה.

א. כי גודל השפלות והריחוק שישאל נתונים בו מעוררים רחמים ואהבה, כאשר הקב"ה רואה אותם בירידתם עד אשר ציון נקראת 'עלובת נפש' ו'עקרה', וכל זה מעורר רגשות חמלה אשר לא היו יכולים להתעורר

פרשת עקב

א. ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלוךך על הארץ הטובה אשר נתן לך (ח, י).

בגמרא - **תנו רבנן מניין לברכת המזון מן התורה שנאמר ואכלת ושבעת וברכת זו ברכת הזן את ה' אלוךך זו ברכת הזימון על הארץ זו ברכת הארץ הטובה זו בונה ירושלים וכן הוא אומר ההר הטוב הזה והלבנון (ברכות מח:).**

בפשטות משמע שמניין הברכות גם הוא מדאורייתא, אולם עיין בבית יוסף (סימן קצא) שכתב דאין מניין ברכות שאחר המזון מן התורה, וכתב שכן משמע מספר המצוות להרמב"ם שאין מניין הברכות מן התורה, ואע"ג דדריש לה בגמרא מקראי אסמכתא בעלמא נינהו.

ועיין בזה במג"א סימן קצד, ובדגול מרבבה שם ובהגהות רעק"א סימן קצא שכתבו בדעת הרמב"ם, דאף דבעינן מדאורייתא להזכיר שלושת העניינים כדדרשינן מהני קרא, אולם מן התורה יכול לכוללם בברכה אחת, ומדברנן הוא שחילקו אותם בשלש ברכות נפרדות.

אולם הב"ח (סימן קצא) כתב שמדברי הרשב"א והרא"ש משמע שגם מניין הברכות הוא מדאורייתא.

ונראה שאף לדעת הראשונים שמניין שלשה ברכות גם הוא מן התורה, בכל זאת יש הבדל בין ברכת 'הארץ' לבין ברכת 'הזן' וברכת 'ירושלים', והיינו דברכת הארץ מפורש בתורה להדיא, אבל ברכת הזן וברכת ירושלים ילפינן להו מדרשא, דס"ל להני ראשונים דמדרשת הכתובים מרבינן להוסיף גם ברכת הזן וברכת ירושלים, לתת ברכה נפרדת לכל אחד מהם. אבל זה וודאי שבפשוטו של מקרא כתוב רק ברכה אחת, והיינו ברכת הארץ.

ויש בזה כמה נפק"מ לדינא אם הוא מפורש בתורה או שהוא נלמד מדרשה, וידועים דברי הפרמ"ג (פתיחה כוללת לסימן נח) שכתב, דאם עומד לפני האדם אפשרות לקיים מצוה המפורשת בתורה, או שיקיים דבר שנלמד רק בדרשה, עליו להעדיף לקיים את המפורש בתורה. ויסודו מבואר כבר בתוספות (יומא לד: ד"ה רבי, ועיין עוד יומא מד. תוד"ה מאי, יבמות ז: תוד"ה ואמר עולא ובשטמ"ק כתובות מ. ד"ה כגון.

ועיין עוד בתוי"ט במשנה זבחים פרק יב.) וכן נפק"מ למה שכתב הר"ן בנדרים - דכל מידי דאתא מדרשא, אף שהוא מן התורה, כיון דליתיה מפורש בקרא בהדיא, שבועה חלה עליו (נדרים ח:).

והנה הט"ז (יורה דעה סימן קיז סק"א או"ח סימן תקפח ועוד מקומות) ייסד כללא רבתא, שכל דבר המפורש בתורה להדיא אין חכמים יכולים לעקרו. ולכאורה יקשה עליו מדברי התוס' (ברכות טז. ד"ה הוחתם) שדעתם ששלושת הברכות הם מן התורה, ובכל זאת כתבו שבברכת המזון של פועלים פטרו חכמים מלומר כל השלש ברכות, כיון שיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה. אכן לפי דברינו אתי שפיר דגם להני ראשונים דס"ל שמניין שלש ברכות הוא מן התורה, היינו דאתי מדרשא אבל אינו מפורש בתורה.

וכמו כן לדעת הראשונים הנזכרים לעיל שמדאורייתא סגי בברכה אחת, נראה שהיינו ברכת הארץ שהיא המפורשת בתורה, שהרי פשטות הכתוב הוא וברכת את ה' אלוךך על הארץ הטובה, שיברך את ה' על הארץ, והיינו תוכן ברכה שניה - ברכת הארץ. וכן משמע גם ממה שמזכירים בסיום הברכה 'ככתוב ואכלת ושבעת וברכת וכו' משמע דדווקא בברכה זו מתקיים עיקר כתוב זה של 'ואכלת ושבעת וברכת'.

ואף שכתבו הדגמ"ר ורעק"א בדעת הני ראשונים שהברכה האחת שמן התורה צריכה להיות כלולה מכל שלושת העניינים, נראה דמכל מקום החתימה של הברכה מן התורה צריכה להיות 'על הארץ', כי היא עיקר חיוב ברכת המזון המפורשת.

ב. ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלוךך (ח, י).

ביארנו בארוכה במקו"א (תורה ודעת מס' 83 מדור ביאורי עניינים) שהתורה קבעה את מצות ברכת המזון שתהא בשעה שהוא במצב של השביעה, שהיא שעת שלימות קבלת הטובה. ולכן אמרו במשנה - **עד מתי מברך, עד כדי שיתעכל המזון שבמעיו (ברכות נא:).** כלומר שכאשר הרגשת השביעה נסתלקה לה, שוב אינו מברך, ורק כל זמן שישנו לשובע מברך על הטובה, אולם כשנעשה שוב רעב ומסתלקת הרגשת השביעה כבר אינו יכול

לברך.

ונראה דמהאי טעמא ראוי ומהודר לברך את ברכת המזון מה שיותר קרוב אל שעת האכילה, לא רק מצד המעלה של זריזים מקדימים למצוות שהוא מצד חביבות המצוה וישנו בכל המצוות, אלא כאן יש הידור בעצם צורת המצוה של ברהמ"ז שיהיה סמוך לאכילה, משום שאז הוא המציאות של שביעה במלואה. ואף שהחיוב נמשך כל עוד שקיים מצב שביעה כל שהוא, אבל בוודאי שכלל שעובר הזמן ונחלש המצב של שביעה, מתמעט שלימות קיום המצוה. שכיון שמצוות הברכה היא בשעת שביעה, הרי ככל שהוא עדיין יותר שבע יש קיום יותר מושלם של המצוה, ולכן עליו להקדים ככל שיוכל ולהסמיך לאכילה, והנהגה המהודרת ביותר הוא לברך תיכף לאכילה.

וכעין הא דמצינו לגבי מצוות קריאת שמע דאיתא בראשונים (עיין רבינו יונה ברכות ד: בדפי הרי"ף) דאף דנקטינן שזמן ק"ש של שחרית נמשך עד שלש שעות בשעה שבני מלכים עומדים, בכל זאת המצוה לכתחילה היא לקרות ק"ש לפני הנץ החמה וגם אח"כ יקדים כמה שאפשר, מכיוון שהוא יותר בזמן 'בקומך'.

*

והנה איתא בשו"ע - **אפילו נשתכר כל כך עד שאינו יכול לדבר כראוי, יכול לברך ברכת המזון (או"ח סימן קפה).** ומקור הלכה זו הוא בירושלמי (תרומות פ"א הלכה ד) - **שכור מהו שיברך, אבא בר אבין אמר, חד חסיד שאל לאליהו שכור מהו שיברך, א"ל ואכלת ושבעת וברכת, אפילו מדומדם - ובטור - פירוש, נרדם ואינו מיושב בדעתו.**

ועיין במשנה ברורה - **ומ'ושבעת' קדייק ליה שמצוי כמה פעמים שאחר שביעה האדם עומד שיכור ואפ"ה חייבתו התורה לברך (סק"ד).**

ועיין בביה"ל שם שנחלקו הפוסקים אם יש ללמוד מכאן לשאר ברכות. ומביא דעת הרמב"ן שמעיקר הדין מותר שיכור בכל הברכות לבד מתפילה מפני שהוא כעומד לפני המלך ולבד מק"ש שצריך כוונה מעלייתא.

אכן נראה דאף דנקטינן להלכה דלמדין שאר ברכות מברכת המזון ששיכור מותר לברך, בוודאי דבשאר ברכות עדיף ויותר הידור שימתין עד שיתפקח מיינו ויוכל לדבר כראוי.

והנה פסוק זה מתאר את עובדת החטא, ובכל זאת קודמת בו 'השתחוואה' ל'עבודה' אכן המתבונן שם בפסוק יראה שאין הפסוק שם בא לתאר את מצבי החטאים העלולים להיות בפועל, אלא בא לשלול שלא יכשלו בעבודה זרה, וכמו שמקדים בפסוקים שלפני כן 'ונשמרתם מאד לנפשתיכם כי לא ראיתם כל תמונה וגו' פן תשחיתון ועשיתם לכם פסל וגו' וממשיך הפסוק 'ופן תשא עיניך השמימה וגו' ונדחת והשתחית להם ועבדתם'. והנה לשון 'פן' שכתוב כאן אינו תיאור מצב שעלול להיות [כמו 'פן' יפתה לבבכם] שב'והיה אם שמוע' וכדומה], אלא הוא לאו ואיסור שלא ישא עיניו השמימה וכו' ויגיע להשתחוואה ועבודה, ואין הפרשה שם מסיימת בעונש, אלא זה גופא באה הפרשה לאסור את כל העבודות הללו. ולפיכך אף הסדר שם הוא 'והשתחית להם ועבדתם' כמו בפסוקי האיסורים 'לא תשתחוה להם ולא תעבדם'. והבן.

פרשת ראה

א. מקץ שבע שנים תעשה שמיטה (טו,ב).

כתוב זה פירשוהו חז"ל (ערכין כח:), שאין השביעית משמטת אלא בסופה דכתיב 'מקץ'. וכן אמרו בספרי - **מקץ שבע שנים, יכול מתחילת השנה או בסופה הרי את דן נאמר כאן קץ ונאמר להלן (דברים לא:), קץ מה קץ האמור להלן בסופה ולא בתחילתה אף קץ האמור כאן בסופה ולא בתחילתה** (דברים פיסקא קיא)

ומדין זה שאינה משמטת אלא בסופה יש לנו ללמוד על יסוד מצוות השמיטה, שאין טעם מצוותה מצד שנת השמיטה וקדושתה שהיא גורמת להשמטת חובות, אלא הוא משום שנסתיים פרק זמן של שבע שנים. ולכן ציוותה תורה שבכלות התקופה של שבעת השנים יחוס האדם על אחיו העני אשר הוא נושה בו וישמוט את חובותיו, והוא מצד מידת החמלה לשחרר את רעהו מהחובות שהוא חייב לו לרגל סיום תקופת הזמן, והתחלת פרק זמן חדש. (ועיי' מה שכתבנו בזה בביאורי תורה עלון 58).

ודומה הדבר למצוה שנאמרה ביובל שבבוא

שמשתחוהו ולגניו. שהרי השתחוואה היא פישוט ידים ורגליים כדאיתא בגמרא (מגילה כב:), כלומר שבא לבטא שאין לו שום עמידה וקיום בלעדיו, ואין לו מציאות אלמלא השפעת חסדו וטובתו, שכל קיומו ומציאותו הוא על ידו.

והנה בכל מקום שכתוב בתורה איסור השתחוואה ועבודה, הסדר הוא להיפך כגון בעשרת הדברות 'לא תשתחוה להם ולא תעבדם' (שמות כה:). והיינו מאותו הטעם גופא, שכיון שהשתחוואה חמורה מעבודה, הרי כשבא להזהיר ולאסור מזהיר תחילה על החמור שהוא יותר פשוט 'לא תשתחוה', ו'לא זו אף זו' מוזהר האדם אף על הקל יותר - 'ולא תעבדם'.

אולם כאשר בא הכתוב לתאר את החטאים שעלולים להיכשל בהם, הסדר הוא להיפך, שכאן סדר 'לא זו אף זו' הוא תחילה שיכשלו ח"ו ב'עבודה' שהיא פחותה בחומרתה, ולא רק זו אלא אף יכשלו ב'השתחוואה'. וכגון - 'והיה אם שכוח תשכח את ה' אלוהיך והלכת אחרי אלהים אחרים ועבדתם והשתחית להם העידותי בכם היום כי אבוד תאבדון' (דברים ח:ט). וכן - איש או אשה אשר יעשה את הרע וגו' וילך ויעבוד אלהים אחרים וישתחו להם' (דברים יז,ב).

וכן כאן בפסוק השמרו לכם - - 'ועבדתם אלהים אחרים והשתחוויתם להם'. היינו שכאשר כל כך ירחיקו ללכת בחטאם עד כדי כך שלא רק יעבדו אלהים אחרים אלא גם יגיעו לידי 'והשתחוויתם להם', או אז יבוא עליהם ההמשך של העונש 'וחרה אף ה' בכם וגו' ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה'. כי חרון אף גדול כל כך מתעורר רק אם יגיעו לבגידה החמורה של עבודה והשתחוואה, המייחס לעבודה זרה את כל מציאותו וקיומו.

ונראה, שאף שבאופן כללי השתחוואה חמורה יותר, בכל זאת יש גם בעבודה מה שאין בהשתחוואה, ולכן כתוב בפרשה זו גם 'ועבדתם', שרק באופן שגם יעבדו וגם ישתחו יגיע להם עונש חמור זה.

אמנם במקום אחד מצינו לכאורה להיפך בפסוק - 'ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל צבא השמים ונדחת והשתחית להם ועבדתם אשר חלק ה' אלוהיך אותם לכל העמים תחת כל השמים' (דברים ד:ט).

אולם לגבי ברכת המזון נראה דאין זה רק היתר לברך כשהוא מדומדם אלא כיון שכך הוא צורת המצב של 'ושבעת', אזילא רק שאין שום הידור להמתין עד שיסתלק הדמדומם והשיכרות, אלא אדרבה ראוי לכתחילה לברך במצב זה, כי גם זה אחד מהצורות של שביעה, שהאדם נעשה מדומדם ושיכור על ידי הסעודה. ואם ימתין הרי נסתלק מצב שביעה זה שהביא המזון, ושלשיות קיום המצוה הוא הרי כאמור, שתהיה בשעת 'ושבעת' של סעודתו במלואו.

ונראה שזה כוונת הדרשה בירושלמי, שמכיון שיש לפעמים שהמצב של 'ושבעת' יש לו אופי כזה, ובכל זאת ציוותה תורה לברך במצב ה'ושבעת', הרי ממילא שמעיין מכך ששיכור מותר לברך, שאם לא כן בהכרח היה עליו לחכות עד שיסור יינו וכמו מי שהגיע לשיכרותו של לוט שאינו יכול לברך עד שיפוג יינו.

ולפי זה אין להביא ראיה מברכת המזון לשאר ברכות ששיכור מותר לברך לכתחילה, דדווקא בברכת המזון שיש בזה מעליותא לברך בעוד שהוא במצב של 'ושבעת' מלא, לכן שרי לכתחילה לברך כשהוא שיכור. אולם בשאר ברכות וודאי מסתבר שעדיף לו להמתין עד שיפוג יינו ויוכל לברך כראוי.

ג. השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם, ועבדתם אלהים אחרים והשתחוויתם להם (יא,טז).

כבר ביארנו בכמה מקומות שהסדר בכל התורה הוא 'לא זו אף זו', תחילה הדבר הפשוט ואחר כך הדבר המחודש. ואם כן יש ללמוד מפסוק זה שבחטא עבודה זרה, 'השתחוואה' חמורה מ'עבודה'. ולכן כתוב תחילה 'ועבדתם אלהים אחרים', ולא זו בלבד אלא גם 'והשתחוויתם להם'. והביאור בזה הוא משום ש'עבודה' באה כביטוי שיש לאדם איזה טובה והשפעה מהדבר שעובד אותו, ועבור כל השפעה והטבה כלשהי שיש לאדם, יש מקום לבוא ב'עבודה' כתמורה על הנתינה, וה'עבודה' מבטאת את ההכרה שמי שעובד אותו הוא הנותן לו את הטובה והשפעה. אבל 'השתחוואה' מבטא ביטוי חמור בהרבה, והיינו שאין לו כלום מבלעדי הדבר

שרצון התורה שיפרע את חובו. ולכן המחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה הימנו, שבכהאי גוונא שיש בידו להחזיר אזי רוח התורה נוחה בזה.

ולפי"ז נראה פשוט שמה שאמרו שמונת למלוה לכפות על הלווה לומר 'אף על פי כן', הוא רק כאשר יודע שיש לו והלווה מנצל את המצוה בניגוד לרוח התורה. אבל אם הוא עדיין באמת בשעת דחקו וודאי שאין לכופו, ואם כופהו עובר על רוח המצוה ורצון התורה. שהרי דווקא עבור מצב כזה באה מצוה זו, ואז וודאי שמוטל עליו לקיים את המצוה כצורתה וישמייט לו את חובו. (ועיין מה שביארנו בזה ב'תורה ודעת' עלון 58 ביאורי תורה).

נערך על ידי הרב י. מ. ו.

בעקבות הרוצים

עכשיו שאין לנו בית המקדש ולא מזבח, צריך כל אחד למצוא דברי חפץ בנפשו, ולהבין איך כל הבחינות עליונות של מעלה הם למטה בעבודת ה' שבלב כל אחד ואחד, ובכל דור חייב אדם לראות בנפשו בחינת אש ששורף ומכלה את הקרבנות, פרים ואילים וכבשים כו' ואמרו חז"ל תפילות כנגד תמידין תיקנום, והענין כי עבודה שבלב זו תפילה, והלב הוא רומז כנגד המזבח, וכשם שהיו שני מזבחות פנימי וחיצון כך יש בלב שני בחינות, חיצוניות הלב ופנימיות הלב וכו'. וכשם שהיו מקריבין על מזבח החיצון כל הקרבנות פרים ואילים וכבשים, כך צריך כל אחד בתפילתו לעורר את האהבה הטבעית בלבו, שהוא בחינת חיצוניות שבלב בלבד שתתלהט כרשפי אש בהתגלות הלב, והוא בחינת אש של מעלה שיוורד בדמות אריה לשרוף הקרבנות, והוא על דרך מה שכתוב אחרי ה' ילכו כאריה ישאג, שהיא אהבה המתלהבת ומתלהטת בלב האדם בזכרו את ה', שאינו רוצה להיות נפרד ח"ו. וכתוב כי ה' אלוֹקֵינוּ אֵשׁ אוֹכֵלָה הוּא, אֵשׁ אוֹכֵלָה אֵשׁ, ששורף ומכלה את כל האִשִּׁים אֲשֶׁר לֹא לֵה' הֵמָּה הַנִּקְרָאִים בִּשְׁם אֵשׁ זֶה, וְלֹא לֵהוּיֹת הָאֵשׁ כִּי אֵם לֵה' לְבָדוּ.

'לקוטי תורה' לבעל התניא
דרושי חג הסוכות

להלוואה, הרי משמעות הדבר שבאותה שעה הוא בבחינת עני ששעתו דחוקה ונזקק לעזרת רעיו. וכאשר ירווח לו הוא מחזיר את ההלוואה. וזה תוכן רעיונה של מצוות השמיטה שמאחר שכל עיקר ההלוואה הוא לסייע לאדם בשעת דחקו, וכיון שאדם זה עדיין לא באה לו שעת הרווחה ועדיין הוא דחוק, על כן ציוותה תורה שכאשר מסתיימת התקופה של שבעת השנים, לא ישמור לו הנושה לעולם את חובו אשר מכביד עליו. כי אין זה ממידת האחריות להכביד את ידו ולנגוש את אחיו עד בלי די, וציוותה תורה לרחם עליו ולוותר ולהשמיט את החוב מקץ שנת השמיטה, מאחר שאביון זה עדיין לא נחלץ עד עתה משעת הדחק שבגינו סייע בידו והלווה לו.

וזה כל יסוד מצוות שמיטת כספים, כי אין השמיטה זמן של הפקעת כלל חיובי ממון שבין אדם לחבירו, אלא הוא מדין חמלה ורחינה על האח האביון שלא יהיה משועבד לנצח. ולכן רק סוג חוב שדרך לעשותו כחסד הניתנת לאדם בשעת דחקו, בזה נאמרה מצוה זו, והיינו הלוואה. אבל חוב ממון שנוצר ממשא ומתן או משכר פעולה או שאר חיובי ממון כגון נזיקין וקנסות, אינו שייך כלל לגדר השמיטת כספים, וביזה לא נאמרה מצוה זו.

ובהבנת גדר זה יבואר הדין דאיתא במשנה - **המחזיר חוב בשביעית, רוח חכמים נוחה הימנו** (שביעית פ"י משנה ט). ויתירה על כך מבואר בגמרא - **המחזיר חוב לחבירו בשביעית צריך שיאמר לו 'משמט אני', ואם אמר לו 'אף על פי כן', יקבל הימנו, שנאמר וזה דבר השמיטה, אמר רבה 'ותלי ליה עד דאמר הכי' (גיטין לז:).** כלומר שמותר לאלצו ולכפותו לומר 'אף על פי כן'.

ולכאורה הוא תמוה שיהיה רוח חכמים נוחה ממי שמפקיע עצמו מדין התורה ומרוח המצווה, ואף התירו למלוה לכפות ולאץ את הלוה שיאמר 'אף על פי כן'.

אכן לפי הדברים המבוארים מובן שפיר, דמייירי באופן שיש בידו לפרוע את חובו ואז באמת אינו סותר את רוח התורה, כי אדרבה כאשר יש לו אפשרות להחזיר, אזי רוח התורה היא שיפרע את חובו, וכדנתבאר שכל ההשמיטה היא רק מאחר שכבר באה תקופה חדשה ועדיין אין בידו להחזיר. ועל זה ציוותה תורה לרחם עליו שלא ימשך עוד המצב שהוא נושה בו. אולם מכיוון שלא נתנה תורה דבריה לשיעורין לפיכך אפילו כשהעשיר הלווה ובידו להחזיר לא נשתנה דין השמיטה למרות שאז וודאי

היובל ישובו איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו, שגם זה מצד התחדשות הזמן שנסתיים פרק זמן אחד ובא פרק זמן חדש. שזה סיבה שיחזרו שדות לבעליהם וישתחררו עבדים לבתיהם, שהזמן החדש יתחיל מתוך חירות ושיחרור מן השעבודים הישנים מהתקופה הקודמת. וגם ביובל סיבת השיחרור הוא מצד התחלפות התקופה הכללית של חמישים שנה.

אולם שנת היובל משחררת בתחילתה, ואילו השמיטה אינה משמטת אלא בסופה, והטעם בזה פשוט משום שביובל מתחלפת התקופה בתחילתה, שאחרי שנסתיימו ארבעים ותשע שנים - שבע שמיטות, אז באה שנת היובל שבה מתחלת התקופה החדשה (ולרבי יהודה אף נמנית שנת היובל כשנה הראשונה של השמיטה הבאה ועיין מה שנתבאר בזה ב'ביאורי תורה' עלון 27) אבל בשביעית סיום התקופה הוא בסוף שנת השמיטה, שאז מסתיימת התקופה של שבעת השנים.

ב. וזה דבר השמיטה שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו לא יגוש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמיטה לה' (טו,ב).

בפרשה זו נצטוונו להשמיט את כל חובות הממון שבין איש לרעהו בסוף שבע שנים. והנה במשנה (שביעית פ"י משנה א-ב) מבואר, כי השמיטה זו אינה נוהגת אלא בהלוואה, אבל שאר החובות השונים שאינם בכלל הלוואה, כגון שכר שכיר, הקפת החנות, אונס ומפתה וחיובי נזיקין וכו' ב, אין השביעית משמטתם, (אלא אם כן זקפן עליו במלווה שאז הופכים למלווה והשביעית משמטתן).

והדבר טעון ביאור, שכן לכאורה תוכנה ומהותה של המצוה היא שהאדם ישמיט את חובותיו, ומה לי חייב משום הלוואה מה לי חייב משום ענין אחר, והדברים צריכים תלמוד במה נתיחדה הלוואה, אשר רק אותה חייבה תורה להשמיט בעוד ששאר החובות בעינם עומדים.

ונראה דגדר מהות ההלוואה היא שבדרכו של עולם היא ניתנת כאשר האדם נצרך לתמיכה בעת דחקו, וזקוק להלוואה זו בכדי שלא ימוט. וכמו שמצינו באיסור ריבית ומצוות הלוואה שנכתבה תמיד בקשר לעני - **אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנושה לא תשימון עליו נשך** (שמות כב,ד). **וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך. אל תקח מאתו נשך ותריבית ויראת מאלוקיך וחי אחיך עמך** (ויקרא כה,לה).

ואף שיש לפעמים שגם העשיר נזקק

חיוב נשים בפעודת יו"ט

בעריכת הרב ברוך ויספיש

יש לדון באשה ששכחה ביו"ט להזכיר יעלה ויבוא בברכת המזון, האם צריכה לחזור ולברך, ושורש הספק הוא אם אשה חייבת באכילת פת בסעודת יו"ט וממילא חייבת לחזור ולברך, או שהיא פטורה מאכילת פת וממילא אינה חוזרת לברך. ועל אף שהאריכו בזה הפוסקים, אמרתי אענה אף אני חלקי.

בשור"ת רעק"א סימן א' כתב בתו"ד - כמדומה הייתי מורה ובא דכל מרבית ביתו אנשים יחזרו לברך אבל לא הנשים והבנות, וטעמא דידן משום דיש לי לדון דאשה מותרת להתענות ביו"ט, דאיסור תענית ביו"ט נראה שהוא מדין עונג וכ"ה ברמב"ם, והרי מצות עונג הוא בכלל מצות עשה ד'עצרת תהיה לכם' דדרשינן מיניה 'חציו לה' וחציו לכם', וא"כ לא תהא מצוה זו עדיפא מכל מ"ע שהז"ג שנשים פטורות וכו' וכן כתב בהגהות רעק"א שו"ע או"ח סימן קפח, עיי"ש.

מבואר בדבריו דס"ל שאין הנשים חייבות לחזור ולברך, מאחר ואינם חייבים לאכול פת ביו"ט, דאכילת פת ביו"ט הוא מדין עונג, ואין הנשים חייבות בדין עונג. ועיין בהשטות שהארין לבאר ענין זה.

אמנם עיין בביתור הלכה (סימן קפ"ח ס"ח ד"ה סעודה שלישית) דמבואר מדבריו דפליג בזה על רעק"א ביסוד חיוב אכילת פת ביו"ט. דכתב שם - אבל שתי סעודות הראשונות בוודאי חייב בפת לכו"ע דהא כתיב 'וקראת לשבת עונג' ואין עונג אלא בפת [הרשב"א בחידושו] ובתוס' רבינו יהודה על ברכות איתא דה"ה ביו"ט דכתיב ביה שמחה ואין זה בלא לחם.

מבואר בדעתו דאין החיוב דאכילת פת דשבת ויו"ט שווים, אלא בשבת החיוב הוא באמת מטעם עונג, אבל ביו"ט אין החיוב דאכילת פת מטעם 'עונג' (וכהרשב"א), אלא טעמא אחרינא אית בה ביו"ט והוא משום 'שמחה' (והוא מתוס' רבינו יהודה). דאי כהרשב"א הא מבאר שם דביו"ט אין חיוב אכילת פת כיון שאין יו"ט מחוייב בעונג, ולכן כדי לחייב אכילת פת ביו"ט הביא הביה"ל מרבינו יהודה דהחיוב הוא משום שמחה.

וא"כ מאחר ואין פסקין שאף הנשים חייבות בשמחה ביו"ט, כמבואר בסימן תקכ"ט במשנ"ב ס"ק ט"ו, שמצות שמחה ביו"ט נוהגת גם בנשים. וא"כ לפי"ז גם הנשים חייבות בפת ביו"ט, וממילא יהיו חייבות לחזור ולברך אם שכחו ולא הזכירו יעלה ויבוא כדן האנשים, דהא שניהם חייבים בפת מטעם שמחה, ודין

אחד להם בזה.

והנה בשור"ת שבט הלוי (ח"ד סי"ח) הביא את דברי הביה"ל הנ"ל לדון לחייב נשים לחזור ולברך וכמשנ"ת, אמנם כתב דאין הדברים כן, דע"כ הרי אנו לא קיי"ל כרבינו יהודה הנ"ל דהא אנו קיי"ל דבחוה"מ חייבים בשמחה ואין חייבים בפת הרי דפת אינו מעכב את השמחה לדינא, ולכן הכריע שם כדעת רעק"א שאין הנשים חוזרות ומברכים. ובאמת שמכח קושיא זו מכריח רעק"א עצמו בהשטות שם שע"כ אין החיוב באכילת פת משום שמחה, דא"כ אמאי בחוה"מ אין חיוב אכילת פת, עיי"ש.

אולם לכאורה ראייתו דאנו לא קיי"ל כרבינו יהודה מהא דבחוה"מ אין חייבים בפת אף שיש חיוב שמחה, אינה מוכחת ואפשר להשיב על זה, והוא דהמעין בדברי רבינו יהודה כפי המובא ברא"ש (ברכות פ"ז ס' כ"ג) יראה שאין כוונת רבינו יהודה שחיוב אכילת פת הוא מחמת שמחה גרידא אלא החיוב ד'לכם' הוא אשר מחייב אכילת פת. שכתב שם - הלכך נראה לרבינו יהודה דחייב אדם לאכול פת ביו"ט משום שמחה ומשום חלקו חציו לאכילה ועיקר אכילה הוא לחם, עיי"ש עוד. ומבואר בדבריו שאין השמחה גרידא מחייב באכילת פת, אלא משום שמחה ומשום לכם מחוייבים באכילת פת.

והיינו שה'לכם' הוא גילוי הקרא בצורת קיום השמחה, כלומר, שה'שמחה' חייבת להיות ע"י 'לכם', ו'לכם' מחייב אכילה, ועיקר אכילה הוא לחם. והכי מבואר בחידושי הרא"ה (ברכות מט:): ובחידושי הריטב"א (סוכה כז.) שחיוב אכילת פת ביו"ט הוא משום ה'לכם', כלומר, דמקרא ד'לכם' מחייבין אכילת לחם. (אלא דאינו מבואר בפירושו להדיא שה'לכם' בא לקיום ה'שמחה').

ובאמת שמפשטות סוגיית הגמרא (ביצה טו:): מבואר להדיא שה'לכם' הוא גילוי הקרא לחיוב מצות השמחה ביו"ט. דאמרין התם - אמר מר שמניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה והא שמחת יו"ט מצוה היא, ו"א לטעמיה שאמר שמחת יו"ט רשות, דתניא רבי אליעזר אומר אין לו לאדם ביו"ט אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה, רבי יהושע אומר חלקו חציו לה' וחציו לכם.

ומבואר דדוקא לר"א הוא דאינו חייב לאכול ביו"ט משום שמחה ד'או כולו לה' או כולו לכם', אבל לר"י חייב לאכול ביו"ט משום מצות שמחה דחציו לכם וחציו לה' בעינן, וא"כ ע"כ שה'לכם' הוא גילוי קרא למצות השמחה. וכן

מבואר בפני יהושע שם שכתב - דשמחת יו"ט גלי קרא בהדיא חציו לה' וחציו לכם כרבי יהושע וכו', יעו"ש.

וצ"ע מסוגיא זו על רעק"א, דמשמע להדיא שה'לכם' הוא בכלל מצות ה'שמחה' ואינו בכלל מצות 'עונג', ולכאורה הוא דלא כמו שכתב שם "שמצות העונג ביו"ט הוא בכלל מה דדרשינן מלכם דחציו לכם בעינן", וצ"ע.

וכן מתבאר לכאורה מדברי הרמב"ם (הלכות יו"ט פ"ו ה"ט) שכתב - אע"פ שאכילה ושתיה במועדות בכלל מצות עשה לא היא אוכל ושותה כל היום כולו אלא כך היא הדת וכו' ואחר חציו היום מתפללים תפלת מנחה וחוזרין לביתה לאכול ולשתות שאר היום עד הלילה - ומבואר שקיום ה'לכם' כרבי יהושע הוא בכלל 'מצות עשה' של שמחת יו"ט. אלא שמהרמב"ם עדיין אין מבואר שה'לכם' מחייב אכילת פת דוקא, אבל ברבינו יהודה מפורש שה'לכם' הוא המחייב אכילת פת ומשום שמחה.

וא"כ שפיר מתיישב דעת רבינו יהודה המובא בבית"ל לדינא, שאין להקשות מהא דרק ביו"ט חייב באכילת פת ולא בחוה"מ, דרק ביו"ט הוא דחייב ב'לכם', אבל בחוה"מ אף שיש חיוב שמחה מ"מ אין עליו גילוי ד'לכם', ולכן רק ביו"ט יש חיוב באכילת פת ולא בחוה"מ.

והיינו דאף שחיוב שמחה יש גם בחוה"מ, אבל הגילוי שמחה ד'לכם' אינו רק ליו"ט, ולכן רק ביו"ט איכא חיוב דאכילת פת ולא בחוה"מ. ולפי"ז נמצא דלדין דנקטינן דנשים חייבות בשמחה ביו"ט מן התורה, א"כ חייבים הם גם באכילת פת, ומינה דחייבים גם לחזור ולברך באם שכחו ולא הזכירו יעלה ויבוא, וכדין האנשים, כיון דה'לכם' מגלי לן אופן וצורת הקיום של חיוב ה'שמחת בחגך' ביו"ט שהנשים חייבות בו כמו האנשים, וכנ"ל.

ומה שכתב הרעק"א שפטורות מלחזור הוא רק לדעתו שחיוב אכילת פת ביו"ט הוא מטעם עונג, וכל חיוב ה'לכם' הוא רק לגלות לנו את חיוב ה'עונג' כמבואר בתשובת רעק"א כנ"ל, וא"כ כיון שהנשים אינן במצות 'עונג', אינן חייבות בפת, ולכן אין חוזרות ומברכות. אמנם לדעת רבינו יהודה הנפסק להלכה בביתור הלכה הנ"ל דחיוב אכילת פת ביו"ט הוא מטעם 'שמחה' והקרא ד'לכם' הוא גילוי על מצות 'ושמחת בחגך' ובזה גם נשים חייבות, וא"כ נראה דלדעת המשנ"ב נשים צריכות לחזור ולברך באם שכחו להזכיר יעלה ויבוא בסעודת יו"ט, וצ"ע למעשה.

בגדר הדברים, דהנה איתא דפסקין כמ"ד (ברכות יג. ועוד) 'תורה בכל לשון נאמרה'. ואף שרש"י פירש שהכוונה שהתורה לקרותה בכל לשון. אולם בתוספות שם ד"ה בלשון כתבו – 'שכל דבור ודבור שהיה יוצא מפי הקב"ה היה מתחלק לשבעים לשון'.

ומעתה מבואר שיהושע לא הוצרך כלל 'לתרגם' מלשון הקודש, אלא ידע כיצד נמסרה התורה בשבעים לשון מפי הגבורה וכמו שמצינו שמשה אמר לישראל את התורה בערבית מואב 'הואיל משה באר את התורה הזאת' גם כן פירש רש"י בשבעים לשון פירשה להם. ומשם ידעו באותו הדור לכתוב את התורה בשבעים לשון כפי שנתנו מפי הגבורה. אולם כאשר שבעים הזקנים כתבו את התורה ליוונית הרי לא ידעו את התורה אלא מלשון הקודש והיה עליהם "לתרגם" מלשון הקודש ללשון יוונית ולערוך את התורה מכלי לכלי, ותרגום זה משפה לשפה גורם במקומות מסויימים לעיוותים וחוסר דיוק. ולכן זה יום צרה וחושך שנגרם להחשכת אור התורה.

[ונראה להוסיף דמה שאמרו שתורה בכל לשון נאמרה היינו שמשה שמע את התורה בגילוי נבואי בשורש בהבנת עצם הדברים אשר למעלה מחילוק לשונות, אלא שגם ניתנה לו בהשתלשלותה בשבעים לשון. ונראה עוד דשלימות הבנת התורה להשיגה לאמיתתה מכל צדדיה כפי שהיא בשרשה הראשון כפי שניתן למשה, זה אפשר רק אם ישמעו אותה בכל השבעים לשון, כי יש עניינים שניתן להביע אותם בלשון אחרת יותר במדויק מאשר מלשון הקודש. ולכן כאשר לימד את משה את התורה 'הואיל משה באר את התורה' פירשה להם בשבעים לשון שאין זה עבור האומות אלא עבור שלימות השגת התורה שניתנה בכל לשון. ואפשר שזה הטעם שסנהדרין ידעו בשבעים לשון כי כדי לדעת את התורה מכל הצדדים נצרך להכיר בכל ע' לשון ואכמ"ל.]

הרב יחיאל משה ורטהיימר

על מה שהעיר הרב דוד ולס שליט"א, נראה דתלמי הכריח את ישראל להעתיק לו את התורה יוונית ולכוונה רעה התכוון כמבואר בלשון הפייטן [רבי יוסף ז"ל] בסליחות לי' בטבת, 'ומלך יון אנסני לכתוב דת יוונית', והיינו שהכריחם. והחושך בא לעולם ג' ימים שע"כ נעצו היוונים טלפיהם בתורת ישראל, וגם שלא היתה יכולה להתרגם כראוי וע"כ זה סיבה לצום. [ומש"כ בסידור אוצר התפלות בפירוש עיון תפלה שחולק על הפייטן שלא היתה כוונת תלמי לרעה דברים אלו אסור לשמוע.] ומכיון שלא נתרגמה כראוי באו לידי עיוותים וקלקולים גדולים כידוע שתרגום זה נתקבל מאוד ע"י המתיוונים, והיה גרמא לגזירת השמדות, משא"כ הא שנכתב בע' לשון על האבנים, היה באר היטב, שהוסיף הבנה ובהירות ובירור והבעה מיוחדת, אשר בכל לשון ולשון וגם שהיה בציווי ה' יתברך, שיהיה דברי התורה אור לגויים, שכל מי שירצה יבוא וילמדה.

הרב בן ציון גוטפרב שליט"א

בתמיהת הרב דוד וולס במה דאיתא בחז"ל שבעת תרגום התורה ליוונית היה יום צרה וצער, דהרי מבואר בגמרא שכאשר נכנסו ישראל לארץ נצטוו לכתוב את כל התורה בשבעים לשון

עין בספר 'יערות דבש' לר"י אייבשיץ (ח"א דרוש ב') שתמה בזה. [וכן הקשה קושיא זו בשו"ת מהר"ץ חיות סימן לב, עיי"ש מה שתיירץ באופן אחר] ותיירץ דודאי תורת ה' תמימה וניתנה להעתיקה בכל לשון, דהיינו כשהיא נעתקת כדן וכדת, אבל כשהיא נעתקת בזיוף ובטעות הוא איסור גמור ופגם גדול לשקר בתורת ה', ולכן בימי מיתת משה, שעדיין ידעו פירוש התורה על בוריה, היה מותר להעתיק התורה לשבעים לשון, משא"כ בימי תלמי שכבר גברה השכחה, ועלו פרושים שונים בתורה ובמקרא ולזה היה קשה להם להעתיקה לבל יהיה בו ח"ו דבר כוזב מנגד לאמת, וזהו שהיה חושך ג' ימים. ועיי"ש שהביא כמה דוגמאות שקשה מאד להעתיק מלשון אל לשון כראוי. עיי"ש שהרחיב בזה.

ונראה להוסיף על דבריו שאין זה רק משום שבימי יהושע ידעו פירוש התורה היטב והיה בכוחם לתרגמה כראוי, אלא יש גם הבדל

על שאלה זו התקבלו תשובות נוספות במערכת
ויפורסמו בעז"ה בגליונות הבאים.

ברכת מזל טוב נאמנה

לעטרת תפארתנו, איש האשכולות, חכם הרזים, רב העצה וגדול התושיה, ליבו פתוח כשערי האולם, וחכמתו היא שעומדת לרובבות,

הגאון החסיד רבי **דוד לוי שליט"א**
ראש ארגון 'פלא יועץ'

לרגל השמחה השרויה במעונו, באירוסיו בתו החשובה תחיל

והברכה אחת היא לו ולביתו העומדים לימיו, שהזיווג יעלה יפה, לשם ולתפארת המשפחה המעטירה, ולעילא מכל ברכתא שירתא ותושבתא, מפי קהל מוקירי טובות, ישולם לו משמים בכפליים, כי לו יאתה, לראות רוב נחת דקדושה מכל י"ח, בהרחבת הדעת בריאות ושמחה, לאורך ימים ושנים טובים אמן.

כברכת אוהביו מעריציו
משפחת פלא יועץ

לע"נ הרה"ח רבי **ישראל זאב שלזינגר זצ"ל**
בן הרב **משה מאיר שליט"א** מחשובי אברכי קהילתנו
נלב"ע י"ח אב תשס"ח
הנוצח ע"י משפחתו

ברכת מזל טוב

שלוחה בזה לגסי היקר והחשוב,
הרב **שלמה קרישבסקי שליט"א**
לרגל נישואי בתו עב"ג בשעת"מ
יה"ר שהזיווג יעלה יפה, ויזכו לבנות
בית נאמן בישראל, דורות ישרים מבורכים
בבני עדי עד.

חיים צבי אייזנברג

ברכת מזל טוב

שלוחה בזה לידידנו היקר והחשוב,
נעים הליכות
הרב **שלמה קרישבסקי שליט"א**
לרגל נישואי בתו עב"ג בשעת"מ
יתן ה' שהזיווג יעלה יפה,
ויזכו לבנות בית נאמן בישראל
בבני עדי עד.
מרדכי אלבוים - אלימלך מינצברג
חיים אורי רודנברג - חיים צבי אייזנברג
ראובן קרישבסקי

טגא מלא ברכות

נשגב להאי גברא יקרא אשר ידיר רב לו בחינוך ילדיו
ישראל רבות בשנים הלא הוא המהפך הדגול
הרב **משה קלצקין שליט"א**
מייסד ת"ת זכור תורת משה ירושלים
לרגל נישואי בתו בשעת"מ
יה"ר שהזיווג יעלה יפה, ויזכה לדורות רוב נחת.
דורות ישרים מבורכים בבני עדי עד, וזכר יתן ה' וכה יוסף
שימשך בפעולותיו הברוכות למען תינוקות של בית
רבן, מתוך בריית נפא ונחורא מעליא, והרחבת הדעת,
ובכל אשר יפנה ה' יצליח דרכו.

דוד דולובסקי - אריה ברנד - דוד קורשנבויס
נפתלי הרצל - משולם פרידמן

קאו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עול
בשבח והודיה לבוס"ע
מתכבדים אנו להזמין
להשתתף בשמחת הבר מצוה
של בני בכורי העולם היקר

משה נ"י

שתתקיים א"ה ביום שלישי
פרשת ראה כ"ה מנחם אב תשס"ח
באולמי 'סאטמור' ירושלים
קבלת אורחים משעה 8.00

נשמח לראותכם משתתפים בשמחתנו

בברכה
יעקב זיבלד

נסימן טוב ובמזל טוב
בשבח והודיה לבוס"ע
מתכבדים אנו להזמין
להשתתף בשמחת נישואי בנינו היקרים

החתן
משה
הכלה
גיסל
שתתקיים א"ה בשעת"מ
ביום שני פרשת ראה
כ"ד אב תשס"ח
באולמי ארמונות וולף א'
החופה בשעה 5:30

נשמח לראותכם משתתפים בשמחתנו

הורי החתן
ליפא קליין
הורי הכלה
שלמה קרישבסקי

נסימן טוב ובמזל טוב
בשבח והודיה לבוס"ע
מתכבדים אנו להזמין
להשתתף בשמחת נישואי בנינו היקרים

החתן
אליעזר
הכלה
רייזל
שתתקיים א"ה בשעת"מ
ביום ראשון פרשת ראה
כ"ג אב תשס"ח
באולמי תמיר
החופה בשעה 6:45

נשמח לראותכם משתתפים בשמחתנו

הורי החתן
יהודה הלוי לוצקין
הורי הכלה
משה קלצקין